

Sub auspiciis imperatoris, czyli uzupełnienia do uzupełnień

W kolejnych artykułach opublikowanych w PAUzie Akademickiej wymieniono nazwiska kilku Polaków, którzy uzyskali na austro-węgierskich uniwersytetach doktorat z wyjątkowym wyróżnieniem *sub auspiciis imperatoris*. Profesor Starnawski wspominał filologa klasycznego Stanisława Witkowskiego, historyka Oskara Haleckiego, historyka literatury Juliusza Kleintera oraz romanistę Stanisława Wędkiewicza (PAUza Akademicka Nr 185). Profesor Zabczyk do listy dodał nazwisko antropologa Bronisława Malinowskiego, a Profesor Fuliński – fizyka Mariana Smoluchowskiego (PAUza Akademicka Nr 190–192). Listę tę mogą uzupełnić o nazwiska kolejnych czterech polskich uczonych. Informacje o nagrodzie dla trzech z nich zdobyłam dzięki badaniom nad studiami i pobytami studyjnymi polskich uczonych na Uniwersytecie w Getyndze¹. Uczeni, o których będzie mowa, reprezentują głównie nauki ścisłe, a wszyscy uhonorowani Polacy związani byli ze Lwowem.

Pierwsza promocja *sub auspiciis imperatoris* we Lwowie odbyła się w 1901 roku². Wyróżnienie otrzymał Roman Negrusz (1874–1926). Zajmujący się chemią Negrusz w rozprawie doktorskiej napisanej pod opieką Bronisława Radziszewskiego (1838–1914) podał metodę otrzymywania czystych izomerów benzytololenu. Po doktoracie odbył podróż naukową do Francji i Niemiec, gdzie studiował głównie fizykę. Na berlińskim uniwersytecie wysłuchał wykładów przyszłego noblisty Maxa Plancka. W rezultacie tych studiów Negrusz przeniósł naukowe zainteresowania na tę dyscyplinę. Żył i pracował we Lwowie, gdzie zmarł.

Jan Łukasiewicz (1878–1956) to kolejny doktor filozofii lwowskiej wszechnicy, który otrzymał dyplom *sub auspiciis imperatoris*. Wyróżnienie przyznano mu w 1902 roku za rozprawę *Indukcja jako inwersja dedukcji*, napisaną pod opieką Kazimierza Twardowskiego. Łukasiewicz był filozofem, logikiem i matematykiem. Dla matematyków i informatyków to przede wszystkim twórca bardzo użytecznej beznawiasowej notacji. Z niej powstała odwrotna notacja polska (ang. reverse Polish notation, RPN), która bez użycia nawiasów jednoznacznie określa kolejność wykonywania działań arytmetycznych i innych operacji. RPN używana jest między innymi w arkuszach kalkulacyjnych i językach programowania (m.in. PostScript). Łukasiewicz wprowadził nieklasyczną trójwartościową logikę, z której wyrosła logika wielowartościowa. Gdy w 1915 roku w Warszawie gubernator Beseler powołał polskojęzyczny uniwersytet, Łukasiewicz objął tam katedrę. W stolicy pracowicie spędził okres międzywojenny. Po wojnie przebywał na emigracji. Zmarł w Dublinie.

Trzecia we Lwowie promocja *sub auspiciis imperatoris* odbyła się w 1905 roku. Promowany został wtedy obiecujący filozof ze szkoły Twardowskiego – Bronisław Bandrowski (1879–1914), który przedstawił dysertację *O metodach badania indukcyjnego*. Bandrowski później studiował w Anglii i Niemczech, w Getyndze. Wykładali tam wtedy niemiecki psycholog Georg Elias Müller (1850–1934) oraz austriacko-niemiecki filozof i matematyk, główny twórca fenomenologii Edmund Husserl (1859–1938). Wpłynęli oni na zainteresowania Bandrowskiego. Niestety jego obiecująca kariera została nagle przerwana. Ten zapalony taternik 23 lipca 1914 roku udał się wraz z siostrą Marią i Anną Hackbeilówną w rejon Orlej Perci. Uczestnicy wyprawy zbroczyli w śmiertelnie niebezpieczny Żleb Drège'a. Uwięziony na trawiastej platformie Bandrowski popełnił samobójstwo, rzucając się w przepaść. Z całej grupy ocalała tylko Maria³.

Kolejny lwowianin, który zdobył wspomniane wyróżnienie, to Izidor Blumenfeld (1882–1944). W przeciwieństwie do wymienionych

wyżej, nie pobierał nauk na uniwersytecie we Lwowie. Studiował początkowo w Szkole Politechnicznej we Lwowie, potem w Charlottenburgu, gdzie otrzymał dyplom inżyniera. Po krótkich stażach inżynierskich udał się na dalsze studia. Wybrał matematykę i fizykę na Uniwersytecie Wiedeńskim. Tamże w 1913 roku za rozprawę z fizyki matematycznej *Anwendung der Theorie linearen Integralgleichungen auf das logarithmische Potential an eigen Beispielen* przyznano mu doktorat z zaszczytnym wyróżnieniem. W Wiedniu Blumenfeld współpracował z matematykiem Waltherem Mayerem (1887–1948), późniejszym asystentem i współpracownikiem Alberta Einsteina. Po doktoracie udał się, wraz z Mayerem, do Getyngi i tam podjął kolejne studia. W latach późniejszych zainteresował się nurtem filozoficzno-psychologicznym zwanym *Wszechidealem*. Wraz ze swym przyjacielem Stanisławem Vincenzem (1888–1971) przetłumaczył na język polski *Panideal*, dzieło urodzonego w Krakowie Rudolfa Marii Holzapfla (1874–1930). Blumenfeld mieszkał i pracował we Lwowie, jednak ze względu na zainteresowania naukowe nie włączył się w główny nurt badań lwowskiej szkoły matematycznej, a jego niezależność finansowa sprawiała, że nie musiał się ubiegać o akademicką posadę. Zginął w powstaniu warszawskim; szczegóły jego śmierci nie są znane⁴.

Fot. Wikipedia

Pierścień *Sub Auspiciis Imperatoris*. Archiwum Uniwersytetu Wiedeńskiego, z kolekcji Franza Skacela.

W latach panowania Franciszka Józefa (tzn. 1848–1916) na Uniwersytecie Wiedeńskim zaszczytne wyróżnienie i wręczany przy okazji promocji pierścień z 14 dużymi i 28 mniejszymi diamentami otrzymało 127 osób. Już wiemy, że wśród nich było co najmniej trzech Polaków⁵. Warto dokonać prostego porównania tej liczby z procentem polskich poddanych Franciszka Józefa. Ze spisu z 1910 roku wiadomo, że wśród obywateli Austro-Węgier 9,68% deklaroowało polską narodowość (liczba ta od 1869 roku ulegała niewielkim zmianom). Polaków nagrodzonych pierścieniem na Uniwersytecie Wiedeńskim byłoby więc znacznie mniej, niż wynika to z demografii. Według obliczeń Margarethe Rath do 1918 roku wyróżniono 838 osób, w tym 12 w Krakowie i 13 we Lwowie. Przy 63 wyróżnionych w Pradze liczby te wydają się bardzo niewielkie⁶. Może liczba nagrodzonych Polaków w istocie jest większa? Czy możliwe byłoby poznanie pełnej listy tak uhonorowanych polskich uczonych? Może lista jest już znana?

DANUTA CIESIELSKA

Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów, Warszawa

¹ Więcej na ten temat: D. Ciesielska, L. Maligranda, J. Zwierzyńska, *W świątyni nauki, mekce matematyków. Studia i badania naukowe polskich matematyków, fizyków i astronomów na Uniwersytecie w Getyndze 1884–1933*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2021.

² *Promocja „sub auspiciis imperatoris”*, *Nowości Ilustrowane*, nr 21, 20 maja 1905, s. 3.

³ W. Żuławski, *Tragedie tatrzańskie*, Sport i Turystyka, Warszawa 1956, s. 47–53.

⁴ L. Maligranda, *Izidor Blumenfeld (1882–1944)*, *Antiquitates Mathematicae*, t. 15, 2021, s. 91–115.

⁵ Do listy tej należy dodać nazwisko przedwcześnie zmarłego polskiego prawnika Klemensa Raczyńskiego (1839–1886).

⁶ M. Rath, *Die Promotionen und Disputationen sub auspiciis imperatoris an der Universität Wien*, *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchiv*, t. 6, 1953, s. 47–164.